

Somrak slovenskega bančništva

V slovenski državi je javna debata o poslovnih bankah težka, saj je razpravljanje o njih skrajno spolitizirano in polno demagogije.

Mag. Emil Lah je nekdanji odgovorni urednik Bančnega vestnika.

Ko se je delež slabih posojil v vseh posojilih bank od leta 2008 do leta 2012 povečal s približno 4 odstotkov na okrog 15 odstotkov, v NLB in NKBM pa celo na neverjetnih 28 oziroma 27 odstotkov, dobičkonosnost obeh bank pa je postala globoko negativna, sta Banka Slovenije in finančno ministrstvo morala reagirati. Slednje se je odločilo za pomoč bankam s t. i. jamstvenimi shemami, Banka Slovenije pa je jeseni 2013 finančno javnost presenetila z nepričakovano »nadzorovano likvidacijo« dveh manjših zasebnih bank, Probanke in Factor banke. Kot je kasneje priznal predsednik vlade Borut Pahor, so v vladi pred tem podcenjevali resnost nastalih razmer v domačem bančništvu, dokapitalizacija obeh največjih sistemskih bank pa je bila premajhna.

Čeprav so imeli domala vsi prste v marmeladi, se je slednja že zdavnaj posušila in je tam že dolgo ni več. Kot pravijo na specializiranem državnem tožilstvu, je v bistvu ves denar iz naslova odtujenega bančnega premoženja izgubljen, pa četudi zaplenimo »banksterjem« vse njihove vile, jahte ali drage avtomobile.

Banka Slovenije in finančno ministrstvo sta se decembra 2013 nato morala lotiti korenite sanacije NLB, NKBM, Abanke, Banke Celje in Gorenjske banke, pri kateri je v pripravi na njeno izvedbo s pogojevanjem ves čas sodelovala tudi evropska komisija. Način te obsežne bančne sanacije in dokapitalizacije državnih bank v višini okrog 5 milijard evrov še danes buri duhove, predvsem zaradi višine dokapitalizacije, spornega vrednotenja bančne aktive in zgrešenih predpostavk stresnih testov. Tuji »neodvisni« ocenjevalci mednarodnih hiš Oliver Wyman in Roland Berger oziroma revizijsko-svetovalne družbe Deloitte so namreč zavarovanja posojil naši banki močno razvrednotili, in sicer delnice za 20 odstotkov, stroje in opremo za 70 do 80 odstotkov, konservativno ocenjene vrednosti nepremičnin pa celo za 50 odstotkov ali še več, in to na pamet (nestrokovno), s pomočjo postopka *pavement* in *drive by*, torej od zunaj, s pločnika in vožnje mimo nepremičnine.

Najbolj bode v oči, da je bila sanacija bank izpeljana po notah evropske komisije, da je bilo lastnikom bančnih delnic in bančnih podrejenih obveznic izbrisano celotno premoženje v višini okrog 600 milijonov evrov in da so slabo poslovanje bank »solidarno« pokrili davkoplačevalci. Grozilo nam je celo, da bo k nam prišla zloglasna trojka (ECB, evropska komisija in MDS) in da nas bo tako kot Grčijo prisilila k drastičnemu zategovanju pasu, kar se k sreči ni zgodilo. Lahko rečemo, da smo se čudežno rešili, tako kot leta 1991, ko so se letala JLA na poletu proti naši državi, z grožnjo bombardiranja, nenadoma obrnila nazaj proti letališču JLA v Bihaću.

Nesporno je, da državne banke zdaj prodajamo pod prisilo evropske komisije in da je to za našo državo in vlado velik fiasco. Pred nekaj leti smo se namreč smejali in brili norce iz drugih držav, ki so to počele, zdaj pa smo se znašli v njihovi koži. Še večja polomija je, da smo v banke investirali približno 5 milijard evrov, z njihovo prodajo v sili (angl. *fire sale*) pa bomo iztržili le dobro milijardo in pol evrov – ali pa še to ne.

NKBM je bila na primer po oceni strokovnjakov vredna okrog milijarde evrov, s prodajo sklada Apollo pa smo zanjo iztržili samo okrog 250 milijonov, omenjeni sklad pa si je doslej samo z dividendami že povrnil približno 90 milijonov evrov. Naše državne banke torej kupujejo tuji špekulativni skladi, ki jih nameravajo z dobičkom prodati pravim lastnikom. Ker o koruptivnem delovanju DUTB od vsega začetka njenega delovanja nima smisla izgubljati besed, ostanimo pri sporni sanaciji, dokapitalizaciji in prodaji bank. Z njimi se je zmanjšala suverenost naše države, ponovno omajala kredibilnost centralne banke in zaradi razlastitve lastnikov podrejenih bančnih obveznic porušilo zaupanje domačih investitorjev v finančni trg in pošteno delovanje njegovih institucij. Danes je bolj ali manj na dlani, da tudi v EU velja zakon močnejšega in da so bile periferne države, kot so Grčija, Ciper, Irska in Slovenija, poskusni zajčki drugačnega reševanja bank kot v preteklosti. Evropska komisija je namreč leta 2012 sprejela direktivo (navodilo), da morajo breme reševanja bank najprej nositi lastniki bančnih delnic in podrejenih obveznic, šele nato država in njen proračun. Čeprav je šlo po mnenju generalnega pravobranilca sodišča EU v Luksemburgu za priporočilo, so nam ga vsilili kot obveznost.

Vendar si moramo priznati, da to ni naš največji problem. Izvirni greh naših mnogih težav je, da je bil model privatizacije bank in podjetij zgrešen in da smo padli na izpitu učinkovitega upravljanje države in ekonomije. Če ostanemo pri bankah, poteka njihova prodaja tujim špekulativnim skladom v škodo slovenske ekonomije in v korist omenjenih skladov, poslovna politika bank pa je bila zlorabljena za potrebe »navidezne« privatizacije. Tudi v slovenski tranziciji je namreč od vsega začetka šlo samo za to, katera politična opcija bo imela v posttranzicijski Sloveniji v rokah ekonomsko moč in oblast. Slednjo so si že pred dvema desetletjema prisvojile stranke oziroma politična elita. A ne bodimo preveč naivni, podobni procesi so potekali tudi v drugih tranzicijskih ekonomijah, ne samo pri nas.

Kaj je slaba bančna praksa

Pojavlja se aktualno vprašanje, kaj se je v naših poslovnih bankah, centralni banki in vladnih sobanah dogajalo v zadnjih nekaj letih. V medijih so bili objavljeni številni članki, komentarji in intervjuji o tem, kako so poslovale naše banke, zakaj jih je morala država kot večinska lastnica dokapitalizirati in kako se je njihove sanacije lotila centralna banka. S temi vprašanji so se doslej intenzivno ukvarjali tudi preiskovalna komisija državnega zbora, specializirano državno tožilstvo, ustavno sodišče, policija, NPU in mediji. Bolj ali manj se je izkristaliziralo, da je Banka Slovenije po vključitvi Slovenije v EU in prevzemu evra preveč površno nadzirala operativno bančno poslovanje in da se je v slovenskem bančništvu očitno dogajala slaba bančna praksa. Če lahko verjamemo našemu viru, so banke samo za menedžerske prevzeme podjetij odobrile okrog dve milijardi evrov kreditov, pri odobravanju kreditov podjetjem in fizičnim osebam pa se običajni bančni standardi niso dosledno spoštovali. Številni krediti so bili namreč slabo zavarovani ali pa sploh ne, nekateri pa so se preveč radodarno odobraval tudi sorodnikom predsednikov ali članov uprav in političnim vplivnežem.

Očitno je, da je tudi pri nas prihajalo in še prihaja do negativne kadrovske selekcije, saj je lahko skoraj vsak s političnim pedigrejem predsednik vlade, guverner centralne banke, minister ali poslanec, ker niso jasno določeni strokovni, značajski in drugi kriteriji, ki bi jih morali izpolnjevati kandidati za te najbolj odgovorne funkcije v državi.

Zanimivo je, da je v času globalne gospodarske konjunktуре veljal mit, da sodijo bankirji med posebno kasto, zaradi česar so prejeli relativno visoke fiksne plače in še posebne nagrade za uspešno poslovanje. Če pustimo druge privilegije ob strani, so te plače in nagrade naši bančni menedžerji radi primerjali s tistimi precej višjimi v mednarodnem poslovnem okolju in od politikov zahtevali, naj se jih zakonsko ne limitira. Ob tem pa so »pozabili«, da so velike tuje komercialne in investicijske banke bistveno večje od naših, da se zlasti investicijske banke ukvarjajo z veliko bolj kompleksnimi bančnimi posli in da so plače v teh bankah načeloma variabilne, ne pa fiksne, tako kot v naših univerzalnih bankah.

Ker so se pojavili sumi o nečednih poslih naših bank na Balkanu in prijateljskem podeljevanju kreditov v domačem poslovnem okolju, se je zganilo specializirano državno tožilstvo. Pojavile so se utemeljene ocene, da je za poslovne težave bank odgovorna politična, bančna, menedžerska in akademska elita. Širša javnost je naivno pričakovala, da bodo domnevno kriminalni bančni posli končno sankcionirani. Toda po skoraj desetih letih preiskovanja poslovanja državnih bank ni prišlo do sodnega epiloga, tožilstvo in policija pa sta ugotovila, da v bistvu ne vsta, kaj je to »slaba bančna praksa« in da z njo nimata izkušenj. To pomeni, da tudi nekateri kriminalni bančni posli verjetno ne bodo procesirani in da se nikomur ne bo odvzelo pridobljeno premoženje, čeprav so bile nekatere banke močno oškodovane. Lastniki skritih računov v davčnih oazah so lahko torej mirni, najrevnejši in drugi sloji državljanov in tudi prihodnje generacije pa se bodo morali sprijazniti s socializacijo bančnih izgub in privatizacijo dobičkov. Kot v knjigi *After the Music Stopped* navaja Alan S. Blinder, je ameriška vlada namenila za reševanje bank okrog tri odstotke BDP, a je dobila vsa vložena sredstva nazaj z obrestmi. Toda v EU in Sloveniji veljajo drugačna pravila igre. Pri nas je kriminal belih ovratnikov legalen, tako vsaj razlagajo največji ciniki.

Bančni incest ni dokazan

Formalni, neformalni in *off the record* razgovori z guvernerji, finančnimi ministri, poslovnimi bankirji in še s kom izkazujejo, da se skoraj nihče med njimi ne čuti odgovornega za somrak slovenskega bančništva. Po prodaji NLB, NKBM, Abanke, Gorenjske banke, pripojitvi Banke Celje Abanki in likvidaciji Probanke ter Factor banke praktično ostaja v domači lasti in pri življenju le še peščica majhnih domačih bank in nekaj hranilnic. A centralni, poslovni bankirji in politiki si zaradi cenene »razprodaje bank« pretirano ne belijo las. Res je, da si sedaj podajajo pingpong žogico in drug drugega obtožujejo za propad domačega bančništva. Kot je razvidno, poslovni bankirji za slabo poslovanje bank v času krize, nakopičene izgube in likvidnostne probleme krivijo prestroge kapitalske

zahteve Banke Slovenije, centralni bančniki kažejo s prstom na uprave bank in člane nadzornih svetov, slednji pa ostajajo zvesti političnim strankam, ki so jih tja nastavile.

Očitno je, da je tudi pri nas prihajalo in še prihaja do negativne kadrovske selekcije, saj je lahko skoraj vsak s političnim pedigrejem predsednik vlade, guverner centralne banke, minister ali poslanec, ker niso jasno določeni strokovni, značajski in drugi kriteriji, ki bi jih morali izpolnjevati kandidati za te najbolj odgovorne funkcije v državi. Zaradi takšne škodljive prakse strank na oblasti je osebni in družbeni standard velike večine državljanov vsaj za tretjino nižji, kot bi lahko bil, če ne bi bilo tako, kot je. Toda objokovanje kadrovske politike naših strank nas ne bo pripeljalo daleč. Bančni incest oškodovanja bančnega premoženja na sodišču ni bil dokazan, kar je v svoj zagovor pred kratkim javno povedal bivši guverner centralne banke dr. Boštjan Jazbec.

Toda argumentacija omenjenega guvernerja je le delno utemeljena. Pri sanaciji slovenskih bank decembra 2013 namreč ni šlo zgolj za pravni vidik, ampak tudi za resne finančne, etične in politične posledice. S tega širšega zornega kota je bivši guverner vendarle prodal dušo hudiču, to je neizvoljenim tehnokratom ECB in ideologom neoliberalizma, h katerim se je zatekel in ki so mu zaradi »zvestobe« omogočili dobro plačano službo v evropskem enotnem odboru za reševanje bank (angl. Single Resolution Board). Toda odločitev bivšega guvernerja dr. Boštjana Jazbeca o odhodu v tujino je po svoje razumljiva, saj slednji ne verjame v neodvisnost slovenske policije in tožilstva, kot je javno povedal. Zakaj je potem sploh kandidiral za guvernerja Banke Slovenije, ve samo on. Kakorkoli že, ne smemo pozabiti, da se je ECB vmešavala tudi v politiko Grčije, Irske, Španije in Italije, kjer je od vlad v tajni korespondenci zahtevala točno določene reforme v zameno za likvidnostno pomoč in kredite bankam v težavah.

Nesporno je, da državne banke zdaj prodajamo pod prisilo evropske komisije in da je to za našo državo in vlado velik fiasko. Pred nekaj leti smo se namreč smejali in brili norce iz drugih držav, ki so to počele, zdaj pa smo se znašli v njihovi koži.

Resni pomisleki zaradi slabega upravljanja bank se porajajo tudi na račun poslovnih bančnikov, ki so prodajo bank tujim kupcem bučno proslavljali s šampanjcem v roki, kot da bi res šlo za velik poslovni podvig, ne pa za porazno posledico moralnega hazardiranja s sistemsko največjo banko.

A bodimo realni. Čeprav so imeli domala vsi prste v marmeladi, se je slednja že zdavnaj posušila in je tam že dolgo ni več. Kot pravijo na specializiranem državnem tožilstvu, je v bistvu ves denar iz naslova odtujenega bančnega premoženja izgubljen, pa četudi zaplenimo »banksterjem« vse njihove vile, jahte ali drage avtomobile. Višji in srednji bančni uslužbenci se poleg tega bančnemu sindikatu radi pritožujejo, da so bili nekateri vodilni bančniki povsem brez socialnega čuta in da so bili brezobzirni karieristi, a kaj, ko takšno poslovno početje ni kaznivo dejanje.

Strah pred iskanjem krivca

V zadnjem času se veliko govori o ovadbi NPU proti članom sveta Banke Slovenije, za katero se je pričakovalo, da se bo ukvarjala s spornim načinom celotne sanacije vseh bank, problematičnim vrednotenjem premoženja bank in diletantskim prenosom terjatev bank na DUTB z visokim, kar 71-odstotnim diskontom. Toda kot je mogoče razbrati iz te ovadbe, se slednja ubada samo z oškodovanjem razlaščencev ene banke, to je NLB. Zato ovadba že buri duhove, češ da se želi zaščititi le izbrane lastnike delnic in podrejenih obveznic največje banke. Poleg tega je postalo v nekaterih medijih »moderno«, da se za vse težave bank okrivi centralno banko. Toda ta ocena je daleč od resnice. Bivšemu guvernerju centralne banke dr. Boštjanu Jazbecu se lahko sicer upravičeno očita marsikaj, toda nekateri so šli s kritiko njegovega dela predaleč. Nesporno je namreč, da so imele posamezne zasebne banke v času recesije precejšnje težave z likvidnostjo, da je bil delež slabih posojil v vseh posojilih dveh največjih državnih bank izjemno visok in da se je povprečni donos na kapital v bankah poslabševal in postal globoko negativen

Prav tako je težko zanikati utemeljeno oceno evropske komisije, da se je naša država v letih 2012 in 2013 soočala z resnimi makroekonomskimi neravnovesji (prezadolženost podjetij, povečevanje obsega slabih posojil, prešibka kapitalska ustreznost bank, povečevanje javnega dolga in proračunskega primanjkljaja). Banka Slovenije je zato morala ukrepati, res pa je, da bi lahko ukrepala tudi kako drugače. Toda izvirni grehi slabe bančne prakse so se ne glede na to dogajali v poslovnih bankah, ki so jim v prvi vrsti botrovali člani uprav teh bank, delno pa tudi politično nastavljeni in strokovno premalo kompetentni člani nadzornih svetov. Naravnost perversno je, da se sedaj poskuša na različne načine »prodajati meglo« in zaščititi člane uprav bank, ki za domnevno kriminalne posle in podeljevanje kreditov prijateljskim družbam in sorodnikom še niso kaznovani. Očitno gre za slovenski klientelizem in prijateljske vezi, na katere je že pred leti opozoril takratni predsednik slovenske vlade dr. Janez Drnovšek, a njegova opozorila niso bila sprejeta. Očiten strah pred nadaljnjim iskanjem krivcev za slabo bančno prakso je torej močan, kar je po svoje razumljivo. Država je namreč zaradi spornega razvrednotenja premoženja bank izgubila okrog 1,5 milijarde evrov, ker so stresni testi naših bank temeljili na predpostavki, da bo recesija trajala tri leta, da se bodo cene nepremičnin znižale za 27 odstotkov, da se bo stopnja zaposlenosti zmanjšala za 18 odstotkov in da se bo vrednost delnic znižala za 25 odstotkov.

Toda črn scenarij stresnih testov se ni uresničil in zato bi bil primanjkljaj bank dejansko nižji, kot je predvidevala evropska komisija. Toda po drugi strani je bila država kot največja lastnica bank prisiljena banke dokapitalizirati zaradi slabe bančne prakse in so največji delež za državno reševanje bank plačali v bistvu davkoplačevalci. Pozabiti ne smemo tudi na informacijski kapital bank, ki ga s poceni prodajo bank tujim kupcem sedaj izgubljam, pri čemer te izgube ni mogoče natančno ovrednotiti. Prav tako ne smemo izgubiti izpred oči dejstva, da gre v luči bančne krize za izgubljeno desetletje razvoja, v katerem smo se soočali z recesijo in vračanjem kreditov tujim upnikom.

Namesto epiloga

Mednarodne primerjave o globini in razsežnosti bančnih kriz v ZDA, Evropski uniji in evrskem območju kažejo nekatere podobnosti in tudi razlike, ki niso zanemarljive. Splošna ocena je, da je bila ameriška vlada veliko bolj uspešna pri reševanju bank in da se je ameriška ekonomija hitreje izvila iz primeža recesije kot evropske države. Bančna kriza in kriza državnega dolga je bila v Evropi najbolj prisotna v evrskem območju, predvsem zaradi monetarne politike ECB, ki je v kriznih časih s politiko enotnih obrestnih mer in fiksnega tečaja evra najbolj škodovala perifernim državam, to je državam PIIGS (Portugalski, Irski, Italiji, Grčiji in Španiji), pa tudi Cipru, Islandiji in Sloveniji. Med slednjimi je na primer Grčija do konca leta 2013 namenila za dokapitalizacijo bank okrog 24 odstotkov BDP, Slovenija in Ciper okrog 12 odstotkov BDP, Portugalska okrog 7 odstotkov in Španija skoraj 5 odstotkov BDP. Morda imajo zatorej prav tisti, ki pravijo, da smo namenili za reševanje bank preveč državnih sredstev.

Toda kot pojasnjujejo v finančnem ministrstvu, so se cenitve bančne aktive delale po metodi likvidacijske vrednosti, ki smo jo leta 2013 uzakonili z novelo zakona o bančništvu, do takrat pa je veljala metoda poštene tržne vrednosti. Toda tisto, kar marsikomu da misliti, je dejstvo, da je imela na primer NLB 30. septembra 2013 pozitivni kapital tudi po metodi nedelujočega podjetja.

Neodgovorjeno ostaja tudi vprašanje, zakaj ni Banka Slovenije javnosti razložila, kakšne so razlike v različnih metodah vrednotenja bančnega premoženja in zakaj se je nekako izmikala sodelovanju s specializiranim državnim tožilstvom. Prav tako je nenavadno, da je policiji selektivno pošiljala dokumentacijo, ki je slednja niti ni potrebovala. Na ta način je Banka Slovenije dobesedno »izsilila« hišno preiskavo leta 2016, zaradi katere nas sedaj toži evropska komisija. Pri tej tožbi in njeni obravnavi se bo seveda pokazalo, ali bodo domače in tuje politične in bančne elite same odločale, kdo, kdaj in kako jih bo nadzoroval, ali pa bodo imele uradne državne institucije suvereno pravico, da lahko v kazenskem postopku pregledajo tudi dokumente Banke Slovenije, in če je potrebno, tudi dokumente ECB.

Bodimo dosledni in ne nasedajmo teoriji o tem, da smo žrtev tujih interesov. Ti so seveda naredili svoje, o tem ni nobenega dvoma. Toda pravi krivci za slovensko bančno krizo živijo in delujejo v naši državi. A ker ne pride do sodnega epiloga, so postali persona non grata vsi poslovni in centralni bančniki, s čimer se marsikomu med njimi dela velika krivica.

Težko se je torej znebiti vtisa, da je bil za evropsko komisijo končni cilj sanacije slovenskih bank njihova privatizacija oziroma poceni prodaja tujim skladom. Toda bodimo dosledni in ne nasedajmo teoriji o tem, da smo žrtev tujih interesov. Ti so seveda naredili svoje, o tem ni nobenega dvoma. Toda pravi krivci za slovensko bančno krizo živijo in delujejo v naši državi. A ker ne pride do sodnega epiloga, so postali *persona non grata* vsi poslovni in centralni bančniki, s čimer se marsikomu med njimi dela velika krivica. Takšen način (ne)reševanja dilem o sanaciji bank pa najbolj ustreza vsem tistim posameznikom, ki so se dejansko okoristili z moralnim hazardiranjem v sistemsko pomembnih in manjših zasebnih bankah.

Pred nekaj tedni je nekdo v pismih bralcev v Sobotni prilogi *Dela* napisal, da ga ne moti, da je pri nas precej idiotov, moti pa ga, da nas ti idioti vodijo. Koliko to velja tudi za slovensko bančno sanacijo, naj si odgovori vsak bralec sam.